

فصل‌نامه جندی شاپور، دانشگاه شهید چمران اهواز

سال پنجم، شماره ۱۸، تابستان ۱۳۹۸

ستایش و آفرین بر تو باد^۱

انریکو مورانو^۲

ترجمه حمیدرضا اردستانی رستمی^۳

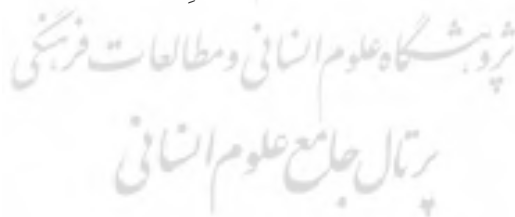
تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۲۱

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۱/۱۶

چکیده:

در این جستار، با توجه به سه نسخه پارتی M 80، M 40 و M 79 و با در نظر داشتن دست‌نویس سُغدی Mainz 412، متنی مانوی که درباره ستایش بزرگان (*Wuzurgān Āfrīwan*) است و با عنوان «st'w'd 'wd 'fryd 'yy tw» (ستایش و آفرین‌شده‌ای تو)، بازسازی و ویرایش شده است.

واژگان کلیدی: ستایش بزرگان، مانویت، بازسازی، متن‌های M 80، M 40، M 79، Mainz 412.

۱. این مقاله ترجمه‌ای است از:

Morano, Enrico. "Praised and Blessed Art Thou," in *Religious themes and text of pre-Islamic Iran and Central Asia (Studies in honour of Professor Gherardo Gnoli on the occasion of his 65th birthday on 6th December 2002)*, edited by Carlo G. Cereti, Mauro Maggi and Elio Provasi, Wiesbaden, pp. 257-263 (2003).

۲. استاد مطالعات ایرانی در دانشگاه ساینزرا رم ec.morano@gmail.com

۳. دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول H_ardestani_r@yahoo.com

بخشی از سرودهای پارتی در پیوند با ستایش بزرگان (*Wuzurgān Āfrīwan*)^۱ در بر دارنده سرودهایی مربوط به پدر بزرگی است که در آن ستایش بزرگان، زیر نام «st'w'd'wd 'fryd 'yy tw» به معنای «ستایش و آفرین بر تو باد» آمده است. چندین دست‌نویس از مجموعه تورفان برلین، در بر دارنده بخش‌هایی از این سرود ستایش به زبان پارتی (در اصل) است و برخی بخش‌ها هم به سُغدی بر جا مانده است. هنوز بررسی‌یی کامل درباره این متن‌ها انجام نگرفته است. البته بخش مزامیر (*Psalms*) که به نظر می‌رسد این مجموعه سرود مذهبی به آن تعلق داشته باشد و مری بویس آن را ویرایش کرده است، به ثمر نرسید و بی‌هیچ دست‌آوردی به جا ماند. قطعه‌هایی که در این جا ویرایش شده، اغلب انتشار نیافته است و در بر دارنده بخشی از سرودهای پارتی است که در کنار آن نسخه سُغدی آمده است.

با کمال میل، این قطعه کوچک را به استاد گرادو نیولی (Gherardo Gnoli) پیش‌کش می‌کنم که پدر حقیقی پژوهش‌های ایرانی در ایتالیا است: «st'w'd'wd 'fryd 'yy tw» گرادو. بخشی آغازین این قطعه از سرود بزرگ‌داشت، به متن سُغدی موجود در پاریس تعلق دارد که هنوز به طور کامل، فهم نشده است. ص ۲۵: ۳ P25 I⁴

/1/ nm'cβr'm ZY 'βr < yn'm > pr 'wsywy p'z-n ZY pr rštw zβ'k ZKn βγ'nw xšyδ RBkw ky ZY ('B)Y w

/2/ ny'k xcy s't rxwš(?)nt βγyšty ky ZY
P25 II⁵

/1/ nm(?)cβr'm ZY 'Bryn-'m pr 'wsywy p'z-n ZY pr rštw

/2/ [z]β'k ZK <n> βγ'n xšyδ RBkw z-rw'βγy ky ZY

/3/ ('B)Y w ZY ny<'>k x'cy s't rxwšnt βγyšty γwβty ZY 'βryty 'yš

۱. درباره این مجموعه سرود ستایش بنگرید به: (Waldschmidt-Lentz, 1925: 71; Henning apud Tsui Chi, 1943: 217).

2. Boyce, 1960: XXVIII n. 1.

۳. این متن را نخست بار بنونیست (Benveniste, 1940b: 159, commentary on p 236) در دفتر کارش در پاریس ویرایش

و ترجمه کرد؛ اما او تشخیص نداد که متن به سرود آفرین بزرگان متعلق است. هنینگ (Henning, 1946: 713 with fn. 6)

۱. (and 714 with fn. 1) در بررسی کتاب او، نه تنها به روشنی بیان کرده که متن مانوی است و در پیوند با مجموعه ستایش

بزرگان؛ بلکه سبب بهبود و اصلاح خوانش و درک بهتر از متن شده است.

4. Benveniste, 1940a: pl. 25A.

5. Benveniste, 1940a: pl. 25B

/4/ tɣw δnn RBkw rwxš(n)<'> βc'npδ ZKh 'wt'kt ''βryty<t> {'yš}

۱/ با ضمیری پاک و به راستی، نماز می‌بریم و ستایش می‌کنیم

۲/ پادشاه ایزدان، بزرگ‌خدای زُزوان را که

۳/ پدر و نیای همه ایزدان نور است. ستایش و آفرین

۴/ بر تو باد، به هم‌راه جهان درخشان بزرگ (و) ائون‌های مقدس.

این متن که در پشتِ طوماری چینی نگارش یافته، در بر دارنده *Mahāprajñāpāramitā* [سوترای خرد بزرگ] است که مطابق با [نظری بنونیست^۱ ویرایش شده است.

املاي برخی واژه‌ها، گاهی دارای کم‌بود است و بنابراین، خوانش بعضی حروف، گمان‌مندانه بوده است. من خوانش هنینگ را دنبال کرده‌ام که در مرور کتاب بنونیست پیش‌نهاد داده است. هنینگ در ملاحظه نهایی در [متن] 4. 1. /4. β''rytyt را اشتباه دانسته و درست آن را β''rytyt «به هم‌راه جهان درخشان بزرگ (و) ائون‌های مقدس» ترجمه کرده است.^۲ او این متن را چند سال پس از آن منتشر کرد^۳ که R/3-4 'frytyt 'wt'kt kyy 'tyšn s'k 'ty ptšm'r «فضاهای (Aeons) ملکوتی بی‌شمار یا تعداد» ترجمه کرده است.^۴ مقدمه نسخه پارتی این متن در M 7352 در گوشه بالای روی صفحه (در نسخه چینی، پشت صفحه است) دیده می‌شود. این بخش، سه سطر است که با خط بسیار درشت نوشته شده است.^۵

M 7352 (pl. 5a)

Recto

/1/ nm'c br'm '[wt'fryn'm pt m'ng]

/2/ pw'g 'wt pt (')[zb''n r'st 15-16]

/3/ [5-6](g)[20-21]

1. Benveniste, 1940b: 236.

2. Henning, 1946: 714 n. 1.

3. Henning, 1948: 307-308.

۴. هنینگ، خود، این عبارت را: «beata et gloriosa saecula neque numero neque prolixitate aestimanda of the»

در Epistula Fundamenti، در BBB نقل کرده است (Henning, 1936: 70 on 566).

5. Boyce, 1960: 131.

آن بخش از سرود بزرگ داشت که بر آنم در این جا آن را منتشر سازم، همان گونه که در بالا گفته شد، بخش پارتی و سُغدی است که در هر دو دست‌نویس مانوی M 80 و M 40/R (نسخه پارتی) وجود دارد^۱ و در یک قطعه سُغدی با عنوان Mainz 412 (دست‌نویس سُغدی) نیز این بخش موجود است. ادامه سرود ستایش، فقط در نسخه پارتی M 79 پیدا شده که البته انتشار نیافته است و هم‌چنین در M 40/V. برای شفافیت بیشتر، متن بازسازی شده پارتی، با توجه به مطالب سه نسخه^۲ می‌آید که در کنار نسخه سُغدی در پایان مقاله ارائه شده است:

M 80 (pl. 5b-c)

Recto

- /1/ rwšnystwm ° 's{'}t'w'd
- /2/ 'wd 'fryd 'yy tw pydr
- /3/ jywndg hrwyn wyl'st'n
- /4/ wyl'stystwm ° 'wd dydn
- /5/ rwšn ° cy hrwyn dydn °°
- /6/ 'st'w'd 'wd ('fr)yd
- /7/ 'yy tw pydr ° jywndg [hrwyn]
- /8/ bg'n bgystw(m)[° 'wd]
- /9/ wysp š(h)[rd'r'n šhrd'rystwm (?)]
- /10/ 'st'[w'd 'wd 'fryd]
- /11/ 'yy tw (p)[ydr jywndg]
- /12/ pydr (c)[y hrwyn pydr'n °]

Verso

- /1/ 'wd 'fryd °0w''n
- /2/ mnwhmyd wygr'dq
- /3/ 'c kw hrwyn ° mnwhmyd

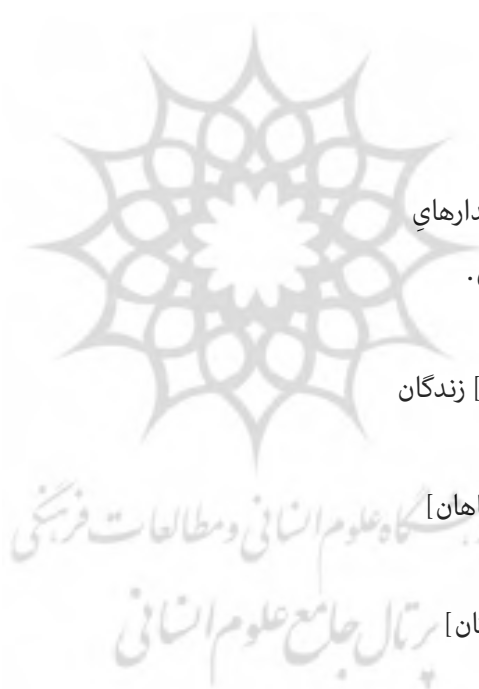
۱. اطلاعات منتشر شده درباره این قطعه، تا حدودی پیچیده است. مولر پشت دست‌نویس را در سال ۱۹۰۴ منتشر کرده است (Müller, 1904: 48) و بویس نیز در سال ۱۹۶۰ آن را نقل کرده است (Boyce, 1960: 4). او خودش متنی را که فقط پشت دست‌نویسش را داشته، در کتابش با عنوان M 40 R منتشر کرده است (Boyce, 1975: 91 text af). این خطا در سال ۱۹۹۳ در کتاب کلیم‌کایت نیز تکرار شده است (Klimkeit, 1993: 397)؛ اما زوندرمان در سال ۱۹۹۶ آن را اصلاح کرده (Sundermann, 1996: 15) و عکسی از هر دو طرف با عنوان a-b 45 چاپ کرده است. ویردر سال ۲۰۰۰، قطعه ۱۳ را با ابهامی بسیار منشر کرد. در واقع روی برگ دست‌نویس M 40 برای نخستین بار در این جا بازسازی شده است.

۲. اگرچه از متن موجود در M 79 تا اندازه‌ای استفاده کرده‌ام، ویرایش کامل این دست‌نویس را به زمانی دیگر موکول می‌کنم.

- /4/ wygr'dg'n bwd 'hynd °
 /5/ 'st'w'd 'wd 'fryd °
 /6/ tw('n) 'wš jywndg °
 /7/ [wzy](š)t 'wd rg'w ° 'c
 /8/ [kw hrw](y)n ° 'wš jywndg'n
 /9/ ['rg'w'n](u) wzyšt
 /10/ [bwd 'hynd °](š)t'w'd
 /11/ ['wd 'fryd ° tw']('n)
 /12/ ['ndyšyšn kyrbg]'wd

80 M روی برگ دست نویس

- /۱/ روشن ترین. ستوده
 /۲/ و ستاییده ای تو، پدر!
 /۳/ ای زنده همه شگفت
 /۴/ شگفت انگیزترین، و دیدارهای
 /۵/ روشن تر، از هر روشنایی.
 /۶/ ستوده و ستاییده
 /۷/ هستی تو ای پدر [همه] زندگان
 /۸/ بغان ترین بخ، و
 /۹/ شهریارترین [همه پادشاهان]
 /۱۰/ ستوده [و آفرین شده]
 /۱۱/ هستی تو ای [پدر زندگان]
 /۱۲/ پدر همه پدران
 سطرهایی مفقود شده است.
پشت برگ دست نویس
 /۱/ و ستایش، بر تو باد
 /۲/ خرد بزرگ هشیار

پرتال جامع علوم انسانی
 پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۳/ در هر جا. خردِ بزرگ

۴/ هشیاران بوده‌اند.

۵/ ستایش و آفرین،

۶/ بر تو باد ای زنده‌ آگاه.

۷/ [غیرت‌مند] و خوشایند از

۸/ [هر کجایان]. آگاه زندگان و

۹/ گزیدگان و غیرت‌مندان

۱۰/ [بوده‌اند]. ستایش

۱۱/ [و آفرین، برای تو است.

۱۲/ [نیکوکار و بخشنده] و

سطرهایی مفقود شده است.

این سرودِ ستایشِ چکامه‌سرا، خطاب به خدای نور با نیایش‌هایی ستایش‌آمیز است. هر چیزی در سرزمینِ روشنایی، گزیده و کامل است و همه آفرینش نور، کامل و بی‌هیچ نقصی است. پدرِ روشنی که خود در هیچ‌جا به وصف نیامده است، مبدأ و سرچشمه همه آفرینش سپند است که در ریخت بی‌عیب و کامل است. این موضوع در متن، با استفاده از صفت‌های عالی، تأکید مؤکد شده است؛ صفت‌هایی مانند *šhrd'r'n*، *bg'n bgystwm*، *wyl'stystwm*، *wyl'st'n* یا عبارت‌هایی مانند «ستوده و آفرین بر تو باد...».

این متن: [°y hrwyn pydr'n (c)[ydr jywndg] pydr (p)[yy tw /R/11-12 با ترجمه سُغدی در Mainz: 412/R/6-8 (بنگرید پس از این) 'š tyw z-rw'βγ' 'z-w'nt' s'th' ptrty' ptry بازسازی شده است. از آن‌جایی که M 40/R (بنگرید پس از این)، همان متن M 80/V

است، سطرهای گم‌شده روی دست‌نویس را می‌توان این‌گونه بازسازی کرد:

[°st'w'd'wd'fryd'yy tw pydr °'st'w'd'wd'fryd °tw'n b'm rwšn °'c kw hrwyn °b'm rwšn'n bwd'hynd °'st'w'd].

از این گذشته، این بازسازی، با متن سُغدی تصدیق می‌شود:

$\gamma w \beta ty \text{ ZY } (^{\circ}) \text{ fryty } (^{\circ}) \text{ š } (t) \gamma w \text{ z-rw } ^{\circ} \beta \gamma ^{\circ} \gamma w \beta ty (^{\circ}) \text{ xw } t(w^{\circ}) \text{ rwxšny } \text{ prn } ^{\circ}$
 $(ck)n^{\circ} \text{ ch ZY } x^{\circ} (s)^{\circ} t \text{ rwxšnt}^{\circ} h [prnt^{\circ} \text{ kt}^{\circ} \text{ nt}^{\circ}] (\gamma w) [\beta ty \text{ (Mainz 412/R/8-V/1)}]$.
 همه متن این بخش از سرود ستایش (V/1-12)، بر بنیاد این عبارت تنظیم شده است: «ستایش
 و آفرین (هست یا باشد) بر تو خرد/ ذهن/ فهم/ هوش/ [اندیشه]؛ از این رو، ستایش باشد هر
 کجا خردها/ ذهنها/ فهمها/ هوشها/ [اندیشهها] هست». پنج اندام نَفَس [بهمن بزرگ]: خرد،
 ذهن، فهم، هوش و اندیشه^۱ و مفهوم آن همان پدر بزرگی است که بنیاد و سرچشمه همه آفرینش
 روشنایی است؛ بدین سان، این سرود به هم تَخمگانِ روشنی وابسته است. با پنج اندام نَفَس،
 پنج عضو پدر مطابقت می‌یابد که از او صادر شده‌اند.^۲ موردی مشابه در سرودی ناقص از این
 مجموعه موجود است:

Qašudagān Āfrīwan: [k' d w š k' d w š k' d w š] ' w t w ' n d y š y š n w z r g ^{\circ} ' c / k w h r w y n
 ^{\circ} n d y š y š n k y r b g b [w d] / ' (h) [y n d] .³

M40/R⁴

- /H/ {Blue} jm'n 'whbyh
  - /1/ (tw'n b'm) rwšn ^{\circ} c kw
  - /2/ (hrwyn) ^{\circ} (b'm) rwšn'n bwd
  - /3/ ..(hynd) ^{\circ} ('st'w'd 'w)d 'fryd ^{\circ}
  - /4/ (tw'n mnwhmyd wygr'dg) ^{\circ} c
  - /5/ (kw hrwyn mnwhmyd wygr'dg'n
  - /6/ (bwd 'hynd 'st'w'd 'wd)
  - /7/ 'fryd ^{\circ} tw'n ('wš jywndg) ^{\circ}
  - /8/ wzyšt ('wd 'rg'w ^{\circ} c kw)
  - /9/ [hrwyn] (^{\circ} wš jywndg'n)
  - /10/ ['rg'w'n] ('wd wzyšt bwd 'hynd ^{\circ})
  - /11/ ['st'w'd 'wd] ('fryd ^{\circ} tw'n)
- Lines missing

۱. در این منبع: (Waldschmidt-Lentz, 1926: 42)، معادل‌های پارسی، سُغدی، چینی، سریانی، عربی، یونانی و لاتین،

پنج عضو نَفَس [بهمن بزرگ] در جدول ارائه شده است.

2. Klimkeit, 1993: 30.

3. M 75/V/1-3, Müller, 1904: 70; Boyce, 1975: 92, text ag, 5.

4. Sundermann, 1996: pl. 45a.

این دست‌نویس، تا اندازه‌ای در بردارنده همان متن M 80/V است که سرصفحه^۱ آن چند سطر بیش‌تر (R/1-3) دارد که به احتمال، معطوف به عنوانِ قطعه^۲ پیش است یا این‌که ممکن است برای همیشه، ریختِ نهایی آن *wysp jm'n 'whbyh* باشد.

Mainz 412 (pl. 5d-e)

Recto

- /1/ [γwβt](y Z)[Y ''fryty 'yš tγw]
- /2/ (z-r)w' βγ' (° '')[z-w'nt' wy']
- /3/ s't 'z-w'nty-ty 'pt(r)[y]
- /4/ 'xš'ywn' pr wy-spw
- /5/ 'xš'ywny-t ° γwβty ZY ''pry-
- /6/ ty 'yš tγw z-rw' βγ'
- /7/ 'z-w'nt' wy' s'th
- /8/ 'ptrty' 'ptry ° γwβty ZY
- /9/ (')fryty '(y)š (t)γw -zw'
- /10/ βγ' ° γwβty (')xw t(w')
- /11/ rwxšny prn ° (ck)n'ch
- /12/ ZY x' (s)'t rwxšnt'h

Verso

- /1/ [prnt 'kt'nt °] (γw)[βty ZY]
- /2/ [''fryty x](w) tw' wγr't[y]
- /3/ ['](z-n)' ° ckn'ch ZY x's't
- /4/ wγr'ty 'z-nt' 'kt'nt °
- /5/ γwβty ZY ''fryty xw tw'
- /6/ 'z-w'nty m'nw nyxw
- /7/ 'xšnky ° ckn'ch ZY x'
- /8/ (s)'t 'z-w'nty nyxt γwβty
- /9/ m'nt 'k(t'nt °) γwβty (ZY)
- /10/ ''fryty 'xw tw' šyr'kw
- /11/ rwx(š)[n]y 'šm'r' ckn'c

۱. بررسی جامع سرصفحه‌های قطعه‌های ستایش بزرگان که به مورانو تقدیم شده، زیر چاپ است.

روي برگ دست نويس

۱/ [ستایش و آفرین بر تو باد]

۲/ خدای زُروان، [ای زنده!]

۳/ تویی پدر همه آفرینش.

۴/ پادشاه همه

۵/ پادشاهان. ستایش و آفرین

۶/ بر تو باد، خدای زُروان!

۷/ زنده‌پدري که در همه روزگار

۸/ پدر است. ستایش و

۹/ آفرین برای تو است، خدای زُروان.

۱۰/ ستایش تو را

۱۱/ خرد روشنایی، به هر جا که

۱۲/ همه نورها

پشت برگ دست نويس

۱/ [خردها باشند] ستوده و

۲/ [آفرین] برای تو ای هشیار

۳/ خرد بزرگ، در همه جا که

۴/ خردمند خرد داشته است.

۵/ ستایش و آفرین برای تو است

۶/ آگاهی جاودان، ژرف

۷/ (و) باشکوه در هر جایی که

۸/ پُرخردان (و) زندگان

پیشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۹/ هشیاران ستایش شده‌اند. ستایش و

۱۰/ آفرین برای تو سودبخشنده است، هر جایی که

۱۱/ خرد روشن، هر جایی که

۱۲/ همه صاحبان گرم و ... بوده‌اند.

این قطعه شامل دوازده سطر تقریباً کامل است که فقط سطر نخستش ناپیدا است. نوشتار بسیار واضح است. β از y با نقطه متمایز و زبرنگاشت شده است.

بازسازی [y]pt(r)'z-w'nty-ty s't 'z-w'nt' wy'] (2-3/1) /، «پدر همه آفرینش زنده» از روی گمان انجام گرفته است. خوانش متن پارتی (m)bgystw [hrwyn] jywndg در این جا، با سنجشی منطقی ترجمه شده است.

بازسازی متن پارتی (M 80+ M 40+ M 79)

[...] {M 80/R} rwšnystwm ° 'st'w'd
 'wd 'fryd 'yy tw pydr
 jywndg hrwyn wyl'st'n
 wyl'stystwm ° 'wd dydn
 rwšn ° cy hrwyn dydn °°
 'st'w'd 'wd 'fryd
 'yy tw pydr ° jywndg [hrwyn]
 bg'n bgystwm ° 'wd
wysp š(h)[rd'r'n šhrd'rystwm (?) °]
 'st'[w'd 'wd 'fryd]
 'yy tw p[hydr jywndg]
 pydr (c)[y hrwyn pydr'n ° 'st'w'd 'wd
 'fryd 'yy tw pydr °° 'st'w'd 'wd 'fryd]
 {M 40/R} tw'n **b'm** rwšn ° 'c kw
 hrwyn ° b'm rwšn'n bwd
 'hynd ° 'st'w'd
 {M 80/V} 'wd 'fryd ° tw''n
mnwhmyd wygr'dq
 'c kw hrwyn ° mnwhmyd
 wygr'dg'n bwd 'hynd °
 'st'w'd 'wd 'fryd °
 tw'n **wš jywndg** °
 wzyšt 'wd 'rg'w ° 'c

kw hrwyn ° wš jywndg'n
 'rg'w'n u wzyšt
 bwd 'hynd ° 'št'w'd
 'wd 'fryd ° tw''n
 'ndyšyšn kyrbg 'wd
 [... 'c kw hrwyn 'ndyšyšn kyrbg
 'wd ... bwd 'hynd °]
 {M 79/R} 'st'w'd 'wd 'fryd
 tw'n **frm'ng** 'frydg u
 wzyštg ° 'c kw hrwyn
 prm'ng 'frydg u wzyšt °
 z'd 'wd pyd'g bwd 'hynd
 'st'w'd bw'h (tw'n)
 dydn 'rg'wyft (.) [5-6]
 hwcyhryft ° u p(') [4-5]
 'st'(w'd) ['wd 'fryd 'yy] {M 40/V} wysp dydn
 'brdw(m) ° 'st'w'd 'wd
 'fryd 'yy tw pydr ° jywndg
 hsyng ° ky nxwyn 'brdr ° rwšn
 q'w ° šwj'n wzyšt ° 'wd
 zwrnmd 'st ° tw 'yy pyd ° cy
 'ymyn ° {M 79/V} hrwyn qryšn ° rdny
 z'wr'n rwšn'n ° u hynz'wryft
 cy w'xt bwd ° 'c tw z'd
 'c tw wyspnyxt ° 'c tw
 'zgd ° 'c tw pyd'g bwd 'c
 tw zwrnmd bwynd ° pd tw...

بازسازی متن سُغدی (Mainz 412)

[γwβt](y Z)[Y ''fryty 'yš tγw]
 (z-r)w' βγ' (° ')[z-w'nt' wy']
 s't 'z-w'nty-ty 'pt(r)[y]
 'xš'ywn' pr wy-spw
 'xš'ywny-t ° γwβty ZY ''pry-
 ty 'yš tγw z-rw' βγ'
 'z-w'nt' wy' s'th
 'ptrty' 'ptry ° γwβty ZY
 (')fryty '(y)š (t)γw z-rw'
 βγ' ° γwβty (')xw t(w')
 rwxšny prn ° (ck)n'ch
 ZY x' (s)'t rwxšnt'h

[prnt 'kt'nt.°] (γw)[βty ZY
 [''fryty x](w) tw' wγr't[y]
 ['](z-n)' ° ckn'ch ZY x's't
 wγr'ty 'z-nt' 'kt'nt °
 γwβty ZY ''fryty xw tw'
 'z-w'nty m'nw nyxw
 'xšnky ° ckn'ch ZY x'
 (s)'t 'z-w'nty nyxt γwβty
 m'nt 'k(t'nt °) γwβty (ZY)
 ''fryty xw tw' šyr'kw
 rxw(š)[n]y 'šm'r' ckn'c
 ZY x' s't šyr'kw 'ty

منابع و مأخذ:

- Benviniste, É. 1940a, *Codices Sogdiani, Manuscrits de la Bibliothèque Nationale (Mission Pelliot)*, reproduits en fac-similé avec une introduction, Copenhagen.
- Benveniste, É. 1940b, *Textes sogdiens Édités*, traduits et commentés, Mission Pelliot en Asie Centrale. Série in-quarto 3, Paris.
- Boyce, M. 1960, *A catalogue of the Iranian manuscripts in Manichaean script in the German Turfan collection*, Berlin.
- M. Boyce. 1975, *A Reader in Manichaean Middle Persian and Parthian Text*, Acta Iranica 9a, Tehran and Liège.
- W. B. Henning. 1934, *Ein manichäisches Bet- und Beichtbuch*, APWA 10, Berlin.
- W. B. Henning. 1964, "The Sogdian texts of Paris", *BSOAS* 11, pp 713-740.
- W. B. Henning. 1948, "A Sogdian fragment of the Manichaean Cosmogony", *BSAS* 12, pp 306-318.
- Klimkeit, H. J. 1993, *Gnosis on the Silk Road (Gnostic texts from Central Asia)*, New York.
- Morano, E. forthcoming. "A Manichaean Oratio Dominica", to appear in the *Proceedings of the First International Conference of Manichaean Studies, Naples, 3-6 September 2001*.
- Müller, F. W. K. 1904, *Handschriften-Reste in Estrangelo-Schrift aus Turfan, Chinesisch-Turkistan*, II APAW, Anhang.
- Sundermann, W. (ed.). 1996, *Iranian Manichaean Turfan texts in early publications (1904-1934)*, Photo edition, Corpus inscriptionum Iranicarum, Supplementary series 3, London.
- Tsui Chi. 1943, Mo ni chiao hsia pu Tsan: "The lower (Second?) section of the Manichaean hymns", *BSOAS* 11, pp 174-219.

Waldschmidt, E., Lentz, W. 1926, *Die Stellung Jesu im Manichäismus*, APAW 4.

Weber, D. (ed.). 2000, *Iranian Manichaean Turfan texts in publications since 1934*, Photo Edition, Corpus inscriptionum Iranicarum, Supplementary series 4.

